

4. Utgreiing om jordødeleggelsen ved urasjonell torvdrift i kystbygdene i Trøndelag og om tiltak som tar sikte på å stanse jordødeleggelsen. Innstill. nr. 7 fra komitéen for myr- og jordvern i kystbygdene, Oslo 1941.
5. Løddesøl, Aasulv: Det norske myrselskaps myrinventeringer. Medd. fra D. n. m., 1941.
6. Løddesøl, Aasulv og Lid, Johannes: Myrtyper og myrplanter. Grøndahl & Søn's Forlag, Oslo 1950.
7. Løddesøl, Aasulv: Myrene i næringslivets tjeneste. Grøndahl & Søn's Forlag, Oslo 1948.
8. Løddesøl, Aasulv: Orientering om synkingsproblemet på myr. Medd. fra D. n. m. nr. 1, 1955.

NORSK LANDBRUKSOPPLÆRING I DAG OG I MORGEN

Foredrag i Norsk Rikskringkasting den 21. november 1965.

Av rektor Ottar Fjærvoll.

Først et tilbakeblikk for å få det rette perspektiv.

Landbruksskolen har sin rot i folkehøgskolen — i folkehøgskole-ånden — og er stolt og glad over det faktum. I de fleste fylker er landbruksskolen alt omkring 100 år. Det burde i seg selv være et bevis for at denne vår eldste fagskole — gjennom skiftende tider — må hatt noe å gi.

Kurstypene er vel kjent. 1½-års kurset *var* en gang hovedkurset. Det gir en overveiende teoretisk innføring i yrket i to vintre og ren praktisk opplæring den mellomliggende sommer. Allerede for 50 år siden fantes det både landbrukslærere og praktikere som mente at skolene var vel egnet til å gi teoriundervisningen, men praksis det lærte man bedre i den private, praktiske bedrift. Dette syn gav oss 2-vinters kurset, som målt etter elevtallet, er landbruksskolens hovedkurs i dag. Elevene i 1½-års- og 2-vinters kurset får nå den samme teoriopplæring. De går ganske enkelt i den samme klassen.

Det er en stor og relativt moderne spesialkunnskap som søkes overført til elevene. Av de 1500—1600 timene disse kursene omfatter, nyttes omlag 1/3 til grunnfag og 2/3 til anvendte fag. Det er etter hvert blitt innføring i det en kan kalle driftslederfunksjonene i produksjonsteknikk og økonomi som er hovedsaken.

Det finnes ingen landsomfattende statistikk over hvilken utdanning elevene har før de kommer inn på landbruksskolen. Tendensen er imidlertid klar nok. Færre og færre med bare 7-årig folkeskole, flere og flere med 9-årig + et vidt spektrum av videregående skoler.

Også på et annet felt er forandringene iøyenfallende. For en mannsalder siden var landbruksskolen den eneste videregående skole en vanlig landsungdom kunne komme inn på og ha råd til å gjennomføre. Til dem strømmet begavet ungdom, både de som skulle inn i yrket og de som skulle forlate det. Fra mitt eget årskull fra den gang er bare 10 % forblitt i yrket. I dag regner ca. 90 % av landbruks-

skolens elever med å overta gård — slektsgården. Samtidig ser vi mindre og mindre til ungdommen fra støttebrukene, mens alt vårt øvrige skolevesen ser mer og mer til den.

Fra å være undervisningsmessige oaser i et ellers skolefattig landskap, er landbruksskolene på en mannsalder blitt en skole for bønder. Det er i seg selv en begrensning og en utfordring. Det er i landbruksskolen han formes i avgjørende ungdomsår — framtidens norske bonde.

Før vi går videre — vet vi, eller tror vi bare at det blir dyktigere bønder av dem som har gått en landbruksskole? Vi vet det. Landbrukssøkonomisk Institutt har gjennomført en grundig undersøkelse over spørsmålet. Lignende undersøkelser er gjort og offentliggjort i andre skandinaviske land.

De bruk som er med i driftsgranskingene er delt i to grupper som er like i alt unntatt dette *fagskole* — eller *ikke fagskole* hos brukeren selv. Alle økonomiske resultatmål for gruppen *med fagskole* ligger vesentlig over den andre gruppen. Der er dessuten tydelige tallmessige uttrykk for at «skolegruppen» følger bedre med i faget og derfor bevarer sin inntektsgivende evne bedre opp gjennom årene. Dette er et uttrykk for den alminnelige tendens. Det forhindrer selvsagt ikke at det fins dyktige bønder uten fagskole og dårlige bønder med fagskole.

Det er kanskje på tide å søke å plassere landbruksskolen i vårt totale skolebilde. Hos oss har kommunene hovedansvaret for grunnopplæringen, fylket for de videregående skolene — og staten selv for universiteter og høyskoler.

Det er vanskelig å gi et objektivt bilde av vår totale skolesituasjon. Store anstrengelser har vært gjort på mange felter, men de uløste undervisningsmessige problemer er fortsatt veldige. En synes å være like langt fra målet. Å gi enhver ungdom sjansen til å realisere det beste i seg selv ubundet av yrkesvalg, hjemsted og økonomien i hjemmet.

Det vil trolig ta årtier før den 9-årige skole er en realitet for alle. De videregående skolene — både yrkes- og allmennskolene — lider under en konstant mangel på kapasitet. Man har tydeligvis ikke tidlig nok forstått hvilken utfordring utdannelses-samfunnet er og at lærerne er grunnsteinen i enhver skole. Selv er jeg på alle felter bekymret for bygdeungdommens sjanser i morgendagens samfunn. Bortsett fra landbruksskolene, ligger de videregående skolene vanligvis i byer og sentra. De er oftest uten internat. Stipendordningen diskriminerer bondeungdommen, og foran skoleportene står der lange køer og venter. Dette fører så altfor lett til at landsungdommen drar ufaglært på jobben. Den får da de usikreste jobbene, dem automasjonen vil overflødiggjøre. I dette skolemønstret står landbruksskolen i en gunstig særstilling. Den har plass til alle kvalifiserte søkere.

De videregående skoler som fylket er ansvarlig for, har i det siste

fått et nytt system for tilskudd fra staten. Før fikk en tilskudd til lærerlønninger, undervisningsmaterieil m. v. Nå har en på statistisk vis kalkulert seg fram til den *gjennomsnittlige kostnad pr. årselev* for hver skoleart. Det er til denne gjennomsnittskostnad staten gir tilskudd. Det betyr i realiteten at *kalde, økonomiske effektivitetsmål* er blitt utslagsgivende også ved drift av skoler. Skolene er satt til å produsere agronomer som studenter — til stykkpris. Tallene har avdekket at teoretisk undervisning gitt til hel klasse er rimelig. Yrkesopplæring forutsetter at klassene oftere deles i partier. Den krever derfor mer rom, mer utstyr og flere lærere. Den blir derfor langt dyrere. Landbruksundervisningen står i den ugunstige særstilling å ha de desidert største utgifter pr. årselev.

Både for de folkevalgte organer, for fylkesadministrasjonen og for skolene selv representerer de høge kostnader et problem det vil bli nødvendig å finne positive løsninger på.

Kombinasjonen av 1½-års og 2-vinters kurset har innebygget en for dårlig utnyttelse av sommerhalvåret. For min del tror jeg det vil vise seg mulig *både* å bygge på 1-årige og ½-årige kurs slik at en sikrer full utnyttning av skolens undervisningskapasitet og *samtidig* effektiviserer selve opplæringen slik at det nye 1-års kurset — agronomkurset — gir minst like mye som våre lengste kurser i dag.

Praksisopplæringen må da skilles ut i et særskilt lærlingekurs på ½ år. Det kan søkes av ungdom fra 16 års alderen, og vil være nødvendig for all yrkesfremmed ungdom. Arbeidsteknikk og maskinbruk vil bli fundamentene. Lærlingene må slippe til på egen hånd etter hvert som dyktigheten øker.

Den del av undervisningen som med fordel kan gjøres til gjenstand for *klasse- eller gruppeundervisning* gis i de teoretiske kurser. Av disse bør årskurset starte i januar for å gjøre det mulig å geare undervisningen til vekståret. Selve gårdsdrifta kan da samtidig nyttes langt sterkere som et førsteklasses autentisk undervisningsmateriale. Elevaktiviteten kan bli meningsfylt og undervisningsrettet hele året igjennom. Systemet forutsetter en forsterket pedagogisk opplæring av lærerne, noe som allerede er i god gjenge.

For en rekke stillinger i organisasjoner og institusjoner gir landbruksskolen for lite og landbrukshøgskolen ansees for å være for akademisk og for tidkrevende. Både for disse og for en rekke gårdbrukere er der et opplagt behov for å bygge *på* agronomeksamen både med *spesialkurser* og med et videregående generelt agronomiteknikerkurs av 1-års varighet.

Endelig må det vel ansees for å være en fordel om landbruksskolen både kapasitets- og kursmessig blir i stand til å gi en formell innføring i yrket for alle som vil bli bønder.

La meg før vi forfølger denne tankebanen si noen ord om matproduksjon og undervisning generelt. Alle vet at vi gjennomlever en befolkningseksplasjon der klodens folketall antas å fordobles fram til

år 2000. Årsaken synes å være lavere barnedødelighet og høyere gjennomsnittlig levealder p. g. a. framskritt innen legevitenenskapen. Det betyr mindre sykdom og elendighet, men samtidig er det skapt et nytt spøkelse — mer sult.

Der er fortsatt unyttede jordreserver, da særlig i tropene, men samtidig er jordødeleggelsene — også i de industrialiserte land — enorme. Bare i USA asfalteres, bebygges og ødelegges årlig et areal 10 ganger Norges samlede dyrkede areal. Befolkningseksplasjon og jordødeleggelse samtidig er en skremmende realitet. Så skremmende at hadde Moses levd i vår tid og kommet ned av berget, ville han ha hatt bruk for et bud til, lydende omtrent slik: Du skal *ikke* ødelegge fruktbar jord.

Produktiv kraft i jordbruket er ikke bare et spørsmål om jord, men også om menneskelige ressurser. Mennesket selv med sin kunnskap, sine ferdigheter, sin innsatsvilje og fantasi er i ferd med å bli yrkeslivets fundament.

Dette ser vi kanskje klarest i USA. For oss nordmenn representerer USA en reise på 15—20 år inn i framtida. Den velutdannede amerikaner har skapt verdens mest effektive produksjonsapparat og den rikeste av alle stater. Men midt i all denne rikdommen lever den ulærte amerikaner arbeidsløs, opprørsk og fattig. Men hvem er arbeidsløse? Ikke akademikeren, ikke fagarbeideren, ikke bonden, men nettopp de som i unge år forsømte sin egen utdanning, sin egen forberedelse til yrkeslivet. Utslagene vil neppe bli så store hos oss, men tendensen vil bli den samme nådeløse. Den ulærte løper den åpenbare risiko å bli framtidens ulykkelige — framtidens overflødige.

Det er mot denne bakgrunn en må se og ta stilling til Bondelagets forslag om en obligatorisk opplæring i landbruket.

Hovedinnvendingen har alltid vært at det føles som en frihetsberøvelse å skulle ha et sertifikat for å få lov til å *drive* en gård. Det er å sette saken på hodet. Det er *yrkesvalget* som er — og som bør være — fritt. En kan ikke velge å bli hverken lege eller handverker uten å skaffe seg de nødvendige kunnskaper. Dessuten er friheten til ikke å ha lært noe, verdiløs i realitetenes verden. En bør ikke ynkes over ungdom som får høve til mer skolegang. Det er et privilegium.

Full næringsfrihet er selvsagt besnærende, men skal et slik argument ha gjennomslagskraft, må en *ha* eller *tilsikte* næringsfriheten i alt vårt yrkesliv. Det er som kjent ikke tilfelle.

I diskusjon om dette spørsmål blir en av og til møtt med at ingen andre land har gjennomført en slik ordning. Det kan så være. Men fagopplæring som vilkår for konsesjon ved eiendomskjøp er vel kjent. I det villnis av støtteordninger verdensjordbruket byr på, støter en ofte på fagutdanning som vilkår for tilskudd av ulik art.

Det påstås at handverksbrevet har en ikke av hensyn til handverkerne, men av omsyn til kundene. Den som husker diskusjonen da

handverksbrevet skulle fornyes, han vet at handverkerne selv — de lever ikke i en slik villfarelse. De vet at handverksbrevet er et styrkebelte for dem som fyller kravene.

Hvordan skal en slik ordning gjennomføres?

Det er kanskje riktig å si at det *ikke* er gjennomarbeidet i alle detaljer. Kravet bør vel først og fremst knyttes til dette å ha rett til å *drive* en eiendom over en viss størrelse. En må trolig gjøre som da ordningen med handelsbrev ble innført. Fra et framtidig tidspunkt en enes om, settes ordningen i verk, uten at kravet rammer den som innen dette tidspunkt alt driver en gård. Selvsagt må en ha rommelige overgangs- og unntaksbestemmelser, da ingen er tjent med et tungrodd byråkratisk system.

Men kan norsk landbruksskole uten store nyinvesteringer make en slik kjempeoppgave?

Det er i og for seg *ikke* forutsatt at kunnskapene skal tilegnes bare i landbruksskolen, men forutsetter en likevel at storparten vil gjøre det, blir det et spørsmål om *kurslengde* og om hvor stor garden skal være for å omfattes av ordningen. Med grensene lagt slik Bonde- lagets forslag forutsetter — og med den omlegging av kursplanen for landbruksskolene som alt er skissert — kan norsk landbruksskole i dag ta på seg en slik oppgave, og da slik at der i alle fylker blir et skoletilbud som foruten lærlingekurset omfatter *grunnkravet på ½ år, agronomkurset på et år og suppleringskurs av ulik art og lengde*. I alle landsdeler vil der enda være plass til agronomiteknikerkurs.

La meg til slutt bare si dette. Spørsmålet om en obligatorisk landbruksopplæring må og kan bare avgjøres av bondefamilien selv. Det burde trolig være lett å bli enige om at et høyere kunnskapsnivå er både gagnlig og ønskelig i alle næringer — også i landbruket. Spørsmålet gjelder derfor egentlig dette — *hvordan* sikrer man best en kunnskapsmessig overgjødning av den menneskelige åker. Spørsmålet er både mangesidig og vidtrekkende. Detaljene kan en være uenige om. Men for dem som *tror at opplæring i — og framgang for — et yrke er nær beslektede fenomener*, burde det være naturlig å be om en obligatorisk ordning bygget på lov. Det gir de beste muligheter for å ta de rette forbehold, samtidig som det sikrer den beste gjennomlysning og gjennomdrøfting.

Selvsagt har spørsmålet om økt opplæring til så mange sine rent skolemessige konsekvenser, som en alltid kan finne en løsning på. Det denne saken gjelder er dagens ungdom og morgendagens landbruk.

La meg slutte med et sitat fra læreren og bonden, president L. B. Johnson: «Det store samfunn har sitt fundament i undervisning. Kappløpet mellom ideologier, nasjoner og enkeltmennesker avgjøres i klasserommet. I det kappløpet kan det bli fatalt å bli hengende etter.»